

Modernizm ve Mimarlık

Modernism and Architecture

ÖZET

19. yüzyıldan itibaren önemli gelişmeler gösteren teknolojik ve bilimsel değişimler, kültürel ve sosyal koşulları da etkilemiştir. Gelişen modernist dünya kültürü, düşünce ve sanat alanında da önemli ilerlemeler kaydetmiştir.

Modernleşme süreci, yeni dünya görüşleri ve düşünce sistemlerini ortaya çıkaran felsefe ve edebi kuramlar, sanayileşme, üretim anlayışlarındaki değişiklikler, kentleşme ve beraberinde yeni mimari üsluplar, yeni baskı teknikleri ve fotoğraf makinesinin kullanılması gibi gelişmeler, bu değişimlerin arasında gösterilmektedir.

Modernizm, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren etkili olmaya başlamış, 20. yüzyılın ilk yarısında gelişme göstermiştir. Modernizmin doğuşunda I. ve II Dünya Savaşlarının etkileri önemi rol oynamıştır. Modernizm, siyasal, kültürel, bilimsel gelişmeler ve sanayi devrimi ile birlikte ilerleyen büyük toplumsal değişime eşlik eden bir süreç olmuştur.

Modern dönemin başlangıcı ise çoğu sanat tarihçilerine göre Aydınlanma Çağı'dır. Modernizmde rasyonel düşünce ve bilimsel bakış hâkim olup, geleneksel düşünce yapısı ile çatışmaktadır.

Sosyal yaşamın rasyonselleşmesi, bireyselleşme, laiklik, kentlilik, teknoloji, demokrasi gibi kavramlar egemen olmuştur.

Modernizm, 17. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkan, giderek tüm dünyaya yayılan toplumsal değerler sistemidir.

Politik olarak Fransız Devrimine, düşünsel olarak Aydınlanma Çağı'na, ekonomik olarak da Sanayi devrimine bağlıdır.

Modernizm, Aydınlanma düşüncesinin devamı niteliğinde olmuştur.

Modernizm kelimesi, Latince "modus"tan gelmekte, bütüncül, rasyonel, düşünsel ve bilimsel yaklaşım olarak algılandığı üzere modern mimarlık da Aydınlanma çağı ile ortaya çıkan teknik gelişmelerin ve pozitif düşüncenin başlangıcı olan 18. yüzyılın ortalarında gündeme gelmiştir.

Mimarlıkta modernizm, 18. ortalarında endüstri devriminin getirdiği teknik, sosyal, kültürel değişimlerle ortaya çıkan bir dönem olmuştur.

Modern Mimarlık olgusu 18. yüzyıl ortalarında başlamış, birbirinden farklı birçok akımın oluşturduğu bir bütün olarak gelişme göstermiştir. 19. yüzyıl ise endüstri devrimi sonrasında 20. yüzyıla mimaride daha yalın, eklektisizmden ve süslemekten arınmış, teknolojik gelişmeler gösteren bir yaklaşım getirmiştir.

20. yüzyıldaki tüm bu oluşumlar, mimaride ve bütün plastik sanatlarda önem kazanmıştır. Modern mimarlık, insan yaşamı için özel bir çevre yaratmayı, insanın düşünce ve eylemlerini görselleştirmeyi hedeflemiştir.

Modernizm, yenilik ve yenilenme iddiasına sahip olmuştur.

Anahtar Kelimeler: De Stijl, Werkbund, Konstruktivizm, Schröder Evi, Bauhaus.

ABSTRACT

Since the 19th century, technological and scientific changes, which have shown significant developments, have also affected cultural and social conditions. The developing modernist world culture has also made significant progress in the field of thought and art.

The process of modernization, philosophical and literary theories revealing new world views and thought systems, industrialization, changes in production approaches, urbanization and new architectural styles, new printing techniques and the use of the camera are among these changes.

Modernism started to be effective in the second half of the 19th century and developed in the first half of the 20th century. The effects of World Wars I and II played an important role in the emergence of modernism. Modernism has been a process accompanying the great social change that progressed with political, cultural, scientific developments and the industrial revolution.

According to most art historians, the beginning of the modern period is the Age of Enlightenment. Modernism is dominated by rational thought and a scientific outlook, and conflicts with traditional thinking.

Concepts such as rationalization of social life, individualization, secularism, urbanity, technology and democracy became dominant.

Modernism is a system of social values that emerged in Europe in the 17th century and gradually spread throughout the world.

It is politically linked to the French Revolution, intellectually to the Age of Enlightenment and economically to the Industrial Revolution.

Modernism has been a continuation of Enlightenment thought.

The word modernism comes from the Latin "modus" and is perceived as a holistic, rational, intellectual and scientific approach, and modern architecture came to the agenda in the mid-18th century, the beginning of the technical developments and positive thinking that emerged with the Age of Enlightenment.

Modernism in architecture was a period that emerged in the mid-18th century with the technical, social and cultural changes brought about by the industrial revolution.

The phenomenon of Modern Architecture started in the mid-18th century and developed as a whole formed by many different movements. The 19th century, on the other hand, after the industrial revolution, brought an approach to the 20th century that was simpler in architecture, free from eclecticism and ornamentation, and showed technological developments.

All these 20th century formations gained importance in architecture and all plastic arts. Modern architecture aimed to create a special environment for human life and to visualize human thoughts and actions.

Modernism has claimed innovation and renewal.

Keywords: De Stijl, Werkbund, Constructivism, Schröder House, Bauhaus.

İşıl Savaşer¹

How to Cite This Article

Savaşer, I. (2025). "Modernizm ve Mimarlık", International Academic Social Resources Journal, (e-ISSN: 2636-7637), Vol:10, Issue:5; pp:331-351. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17448776>

Arrival: 15 April 2025

Published: 26 October 2025

Academic Social Resources Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Doç.Dr., Gebze Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul, Türkiye.

GİRİŞ

Mimarlık olgusu tarihin her döneminde kültürel, toplumsal ve sosyo-ekonomik faktörler doğrultusunda gelişme göstermiştir. Bu bağlamda, mimarinin toplumsal, kültürel ve tarihsel kapsamdan ayrı olarak düşünülmesi imkansızdır. Modern mimarlık, 20. yüzyılın ilk yarısında gelişme gösteren, dönemin güncel ihtiyaçlarına, teknolojiye, sanata yaklaşımına işlevsel çözümler getirmeyi hedefleyen akımlar topluluğudur. Bazı tarihçiler modernizmin 15. yüzyıldaki hümanizm ile, bazıları Rönesans ile bazıları da 18. yüzyıldaki endüstri devrimini izleyen dönemde başlamış olduğunu kabul etmişlerdir. Joedick'e göre ise, modern mimarlığın gerçek anlamda başlangıç tarihi 1917, yani Hollanda'da De Stijl (Neo Plastisizm) akımı olmuştur.

Modern mimarinin temel ilkesi olan fonksiyonun mimaride ön planda yer alması gerekliliği, birbirinden farklı pek çok akımın bütünlüğünü sağlayan olumlu bir nokta olmuştur.

Modern mimarlık, 19. yüzyılın eklektisist mimarlığına karşı çıkmış, özgün yaratımları savunan bütün mimari akımların genel ismi olarak ifade edilmiştir.

Art Nouveau'nun bitiminden sonra 1910 ve 1970 yılları arasında gelişen bütün akımlar, modern mimarlık kapsamında olmuştur.

Modernizm, mimarlıkta rasyonelliği, hızlı uygulanışı ve sadeliği ön planda tutan bir tasarım anlayışı olmuş, biçimin basitleştirilip yalınlaşması, süslemenin yok edilmesi ilkeleri önem kazanmıştır.

Modern mimarlık, tüm toplumlarda Aydınlanma ve moderniteye bağlı olarak ortaya çıkan sosyal değişimlerdir.

Mühendislik ve teknolojik gelişmelerin sonucunda ortaya çıkmış, endüstri devrimi ile seri üretimi olanaklı duruma gelen çelik, demir ve cam gibi malzemelerin katkılarıyla gerçekleştirilmiştir.

Mimaride Tony Garnier, Adolf Loos, Auguste Perret 19. yüzyılın sonlarındaki Art Nouveau akımından etkilendikleri yalınlaşma yaklaşımlarını savunmuşlardır, modernizmin temelini atmışlardır.

Görsel 1. Adolf Loos, 1911, Viyana, Michaelplatz Meydanı

Görsel 2. Tony Garnier, Lyon 1924

Görsel 3. Auguste Perret, 1923 Meryem Ana Kilisesi Mimarisi Raincy

Sanat yapıtları biçim aracılığıyla düşünceleri aktarmakta ve mesaj vermektedirler. Mimarlık ise fonksiyona cevap vermektedir. Endüstri Devrimi'nin beraberinde getirdiği gelişmelerle 19. yüzyıl boyunca mühendisler tarafından yapılarda uygulanan çelik, bu yıllarda mimarlar tarafından da ele alınmaya başlanmıştır. Modern mimarinin gelişimine zemin hazırlayan çalışmalardan diğeri de betonarmenin kullanılması olmuştur. Auguste Perret, betonarmenin çağdaş kullanım imkanlarını sunmuştur. 1903 yılında Paris'te inşa ettiği Frankline Apartmanı'nda betonarmeyi ilk kez bir yapıda kullanmıştır.

Görsel 4. Auguste Perret, 1903 Rue Frankline Apartmanı

20. yüzyılın ilk yarısında yalınlaşma ve endüstrileşme yaygınlaşırken, 19. yüzyıldan gelen sanat akımları Arts and Crafts ve Art Nouveau devam ettirilmiştir.

Modernist mimari süslemeyi reddetmiş, minimalizmi ve modern malzemeleri kucaklamış, 20. yüzyılın başlarından itibaren tüm dünyada etkili olmuştur.

Arts and Crafts, Art Nouveau, Chicago Okulu, Wiener Werkstatte ve Deutscher Werkbund gibi hareketlerden ilham almıştır. Modern mimari bir binanın işlevini analitik bir yaklaşım, rasyonel malzeme kullanımı ve sadelik özellikleri ile birleştirmiştir. Modern mimari formu vurgulayan bir yapı tarzı olup, yenilikçi, deneysel ve minimaldir.

Bu tasarım estetiği, Gotik Uyanış ya da Kraliçe Victoria dönemi gibi süslü yapılardan uzaklaşmayı sergilemiştir.

Görsel 5. Victoryan Dönemi

Modern tasarımın doğuşu, formunun işlevi takip etmesi gerekliliği ile başlamıştır. Bu düşünce 1893 Chicago Dünya Fuarı için yapılar tasarlayan mimar Louis Sullivan tarafından başlatılmıştır.

Modern mimarinin öncüleri arasında Ludwig Mies Van der Rohe, Frank Lloyd Wright ve Le Corbusier bulunmaktadır.

Görsel 6. Louis Sullivan, 1889, Oditoryum Binası, Chicago

20. yüzyılda mimarlıkta yalın bir tasarım ve cephe tarzı önem kazanmaya başlamıştır. Teknolojinin, endüstrinin ve tekniğin gelişmesi, aynı zamanda yeni düşünce sistemini de yaratmıştır. I. Dünya Savaşı sonrası 1920'ler ütopya dönemi olup, bu dönemde yeni mimarlık geçmiş üsluplardan farklı gelişmeler göstermiştir.

19. yüzyılın taklide, seçmeciliğe dayanan mimarisinde, abartılı süslemelerden kaçınılmıştır. Konut kavramı 20. yüzyılda bambaşka bir anlam ve boyut kazanmıştır. Yapı malzemeleri de değişmiş, çelik betonarme, alüminyum, cam, yeni dönem mimarisinin malzemeleri olmuştur. Mimarlar tasarımda özgürlüklerini kullanırken, yeni malzeme ve teknikler deneyerek modern mimarinin gelişmesine katkıda bulunmuşlardır.

1. Modern Sanat Akımlarının Mimariye Etkisi:

Modern sanat akımları mimarlık, resim, heykel gibi plastik sanatlar üzerinde etkili olmuştur 20. yüzyılın ilk yıllarında (1909) gelişen fütürizm, mimarlık ve sanat alanında en ilerici, özgün ve yenilikçi hareketlerden biri olmuştur.

Fütürist mimarlıkta Antonio Sant'Elia ve Mario Chiattone, fütürizmin anlayışına uygun yapıtlar üretmişlerdir.

Görsel 7. Sant Elia, 1914

Sant'Elia, Citta Nuova'da metrolar, asansörler, gökdelenler, trafik işaretleri gibi yeni fikirler ortaya koymuştur. Sant'Elia, geçmişin statik ve klasik estetiğine karşı çıkarak "mimari dinamizm" olarak tanımladığı hız ve değişimden kaynaklanan canlı bir estetiği hedeflemiştir.

Sant'Elia'ya göre, eliptik ve eğik çizgiler dinamik olup, yatay ve düşey çizgilere göre daha fazla duygusal özellikler taşımaktadır.

İtalyan fütürizmi, öncelikle yazarlar ve sanatçılar hareketi olarak başlamış, mimar Antonio Sant'Elia'nın eserleri ile mimarlığı etkilemiştir.

İtalyan yazar Filippo Marinetti, hazırlamış olduğu manifesto ile fütürist hareketi başlatmıştır titreşimler hız ve teknolojiyi kutlamışlar. Ani, şiddetli, dinamik, hızlı olan her şeyi yüceltmışlerdir. Bu kendi içerisinde abartılı olan düşünceler, İtalyan mimar Antonio Sant'Elia'nın fütürist mimarlığı yaratmasını sağlamıştır. Sant'Elia da Avrupa'daki tarihsel üslupları ve süslemeyi reddederek, süsden arındırılmış cesur bir yapı anlayışını savunmuştur. Sant'Elia'nın mimari çizimleri, sadece gökdelenleri değil, elektrik santralleri, tren yolları, hava yolları gibi 20. yüzyılın yapı çeşitlerini de betimlenmiştir.

Fütüristlerin hız ve dinamizmi yüceltmesi ile en dikkat çekici yapılardan birisi de tren istasyonları olmuştur. Özellikle Floransa ve Trento'da Giovanni Michelucci tarafından 1932-1933'te tasarlanan Santa Maria Novella'daki cam cepheler, yalın kütleler olan yapılar, fütürist örneklerden olmuştur.

Görsel 8. Giovanni Michelucci, Santa Maria İmmacolata Kilisesi, İtalya

İki Dünya Savaşı arasındaki dönemde oluşturulan mimarlık örnekleri modernist tarzda olmuştur.

Cam, beton, çelik gibi yeni malzemeler kullanılarak ağırlıklı olarak düşey formlar üretilmiştir. Bauhaus mimarisi ve "Uluslararası Üslup" diye isimlendirilen mimarlık anlayışı, bu kategorinin içinde yer almıştır.

Görsel 9. Bauhaus Mimarisi

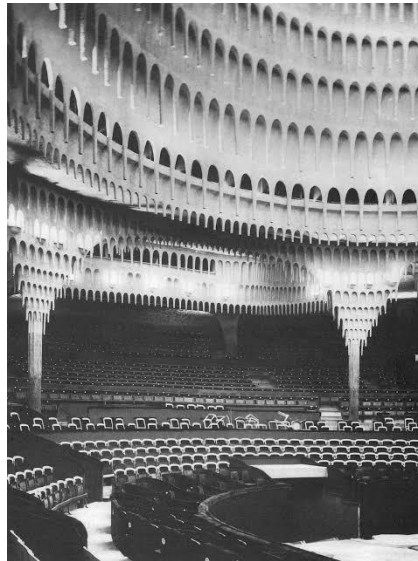
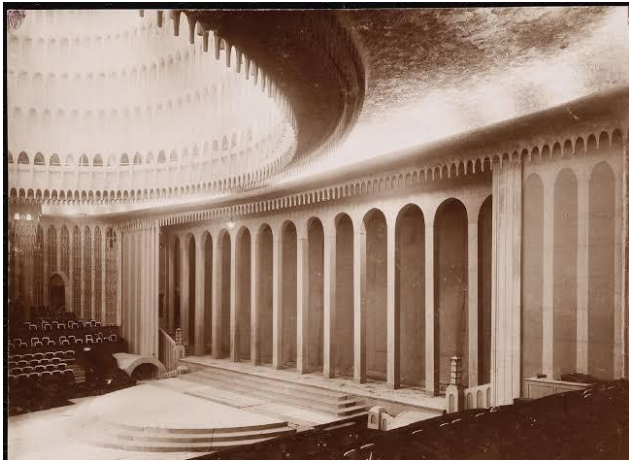
Görsel 10. Uluslararası Üslup

Mimarlıkta ekspresyonizmin etkisi, beton gibi materyallerin daha heykelsi, organik ve sembolik formlar yaratıldığı anlayışta görülmüştür.

Bauhaus ve Uluslararası Üslup binaları, düz çizgilerden oluşmuş ve akılcı bir yapı anlayışından kaynaklanmıştır.

Ekspresyonist mimari ise, akışkan formlar, lastik gibi bükülebilen kıvrımları, ışığı cam üzerine yansıtan kristal formlar içermektedir. Ekspresyonist mimarlık, modern malzemelerle yeni formlar içerisinde yüceltilmiş bir mimari tarzı oluşturmuştur.

Bu tip yapı oluşumuna katkıda bulunan ilk büyük proje, Hans Poelzig'in tasarladığı I. Dünya Savaşı sonrasında Berlin'de inşa edilen Schauspielhaus tiyatro binası olmuştur.

Görsel 11. Hans Poelzig Schauspielhaus, Tiyatro Binası, 1919

Yapının oditoryumuna sarkıtlar halinde yerleştirilen avizelerle alçı bir tavan hâkim olmuş, binlerce renkli ampul ile etkisi arttırılmıştır. Ekspresyonist mimaride, bina cephelerinde küçük kristal yüzeylerin kullanılması önem taşımıştır.

İlk örneği, Bruno Taut tarafından 1914'te inşa edilen Cam Pavyon Köln'de bir sergi alanının parçasını oluşturmuştur.

Görsel 12. Cam Pavyon, 1914 Bruno Taut, Berlin

Yuvarlak kompakt yapının en önemli özelliği, şeklinin yarım bir limona benzemiş olması ve düzinelerce elmas biçimindeki cam panellerden oluşan çatı düzenlemeleri olmuştur. Ekspresyonist mimarlık, Bauhaus Okulu gibi ya da manifestosu olan diğer akımlar gibi olmamıştır. Ekspresyonist mimari, modern malzemelerin imkanlarını araştıran, yenilikçi mimarların izlemiş olduğu eğilim olmuştur.

Rus konstrüktivist akım 1920-1930'lu yıllarda gelişme göstermiştir. Uzun süreli bir akım olmamasına rağmen, mimaride de kalıcı etkiler yaratmıştır.

Konstrüktivizm Rusya'da gelişmiş, Sovyet sanat politikasının değişmesi ile ortadan kaldırılmıştır. Konstrüktivist hareketin etkileri İsviçre'de ABC adındaki bir konstrüktivizm grubunda ve Bauhaus'un yapılarında devam etmiştir.

1917 Devrimi öncesinde gelişmekte olan sanatsal avangard ve yeni devrim sonrasında komünist toplumun sanata bakışı ve gereksinim duyduğu yapılar ve yöntemlere olan ilgi konstrüktivizm akımının doğmasına neden olmuştur.

İlk büyük konstrüktivist tasarım, Vladimir Tatlin'in tasarladığı "Üçüncü Enternasyonal Anıtı" o zamana dek yapılan en büyük maket olmuştur. Bugün "Tatlin Kulesi" olarak bilinen anıt, 400 metre yüksekliğinde ve Petrograd'daki (St.Petersburg) Neva nehrinin başına konulması planlanmıştır.

Görsel 13. Tatlin Kulesi, 1917

Tatlin Kulesi, tepeye doğru incelecek tek yönde kıvrılan, geniş ikili giriş sarmalından ibaret olup, metalden yapılan bu kafesin içinde küp, piramit ve silindirik şeklindeki formlar ile birkaç asılı döner cam oda olarak yer almaktadır.

Modern malzeme kullanımı, saf geometri ilgisi tasarımcı El Lissitzky'in eğik, metal bir kule olan Lenin Platform tasarımındaki gibi projelerinde de ilham kaynağı olmuştur.

Görsel 14. El Lissitzky, Lenin Platform, 1920

1932'de sanatçı gruplarının gelişme göstermesi, Rus liderler tarafından engellenmiş, Rus modernist ve konstrüktivistlerden bazıları Batıya göç etmiştir. Konstrüktivizmin tasarım anlayışında benimsemiş olduğu formlar, çizgiler, uçan bloklar, çelik makaslar günümüzde önemli bir yaklaşım olan dekonstrüktivizm akımının altyapısını oluşturmuştur.

Neo plastisizm (De Stijl), (1917) uyum, sadelik, düzenin ifadesi olarak modern çağa uygun evrensel bir dil oluşturmuş, anti natüralist soyut sanat anlayışına sahip bir akım olmuştur.

Hollanda'da ressam Piet Mondrian, mimar Gerrit Rietveld, heykeltıraş Vantongerloo ile Hugo Ball ve Jean Arp gibi şairlerin oluşturduğu grup, 1917 yılında De Stijl dergisinde görüşlerini bildirmişlerdir.

De Stijl'in anlayışı, mimarlık alanında etkili olmuş, değerleri ön planda gösterilerek Bauhaus ekolüne kadar ulaşmıştır. Ressam ve mimar Theo Van Doesburg ve Mondrian liderliğindeki De Stijl hareketi, 1917'de ressamlar Vilmos Huszar ve Bart van der Leek, mimarlar Robert van t Hoff, P. Oud'un katılımıyla tasarım hareketi olarak başlamıştır.

Görsel 15. De Stijl, 1932

Görsel 16. De Stijl

Kübizmden evrilmiş olan hareket, geometrik formlara odaklanarak uyum ve dengeyi vurgulamayı hedeflemiştir. De Stijl mimarları öğelerde dikey- yatay formlar ile renkleri beyaz, siyah, gri ve ana renkler olarak temel renklere indirgeyerek ideal işlem ve form birleşimini oluşturmak istemişlerdir. Tarzın mimari özellikleri ise, düz pencereler, düz çatılar, yatay ve dikey düzlemler, sarı, mavi, kırmızı, beyaz renklerle vurgulanmış, griye boyalı yüzeylerden oluşan yapıtlardır.

Gerrit Rietveld tarafından inşa edilen Rietveld Schröder Evi De Stijl'in tarzına bağlı kalarak yapılmış ve daha önceki tüm mimari tarzlardan tamamen farklılık göstermiştir.

Görsel 17. Schröder Evi

Rietveld'in Utrecht'deki Schröder Evi, (1923-1924) De Stijl'in mimari bir sembolü olarak kabul edilmiştir. Evin dış görünüşü Mondrian resminin mimari açıdan ifadesi şeklinde tanımlanmaktadır. Sonraki yıllarda Frank Lloyd Wright De Stijl'in teorilerine uygun olarak eserlerini üretmiştir.

Görsel 18. Frank Lloyd Wright, Guggenheim

Evrensel ve nesnel kriterleri ön plana almış olan Stijl, sonraki yıllarda Bauhaus ile birlikte geniş bir uygulama alanı bulmuştur. De Stijl 'e göre, yeni mimarlık ekonomisttir ve işlevsel dır. Yapı ögesinden başlayarak gelişme göstermelidir. Bu öğeler ise kütle, yüzey, işlev, zaman, ışık, mekân, renk ve malzeme olmalıdır. Mekân- zaman birlikteliği mimariye plastik bir görünüm kazandırmıştır.

Pürizm ise, belli kuralları olan, basit ve rasyonel formları savunan bir yaklaşım olduğundan, giderek evrensel hale gelmiş ve "Uluslararası Mimarlık" akımının doğuşuna öncülük etmiştir. Aynı zamanda arılaştırma ve saflaştırma yaklaşımı ile soyutlamanın mimaride ulaşılan uç noktasını da belirlemiştir.

Pürizmin temsilcileri Le Corbusier ve Ludwig Mies Van der Rohe'dir.

Görsel 19. Le Corbusier, 1945

Corbusier, 1920-1950 yılları arasında ürettiği eserlerinde, geometrik, rasyonel yaklaşımla temelde yer alan soyut geometrik formları kullanmıştır. Corbusier'e göre, yapılarda taşıyıcılar, yatay pencereler, zemin kat tasarımı, cephenin özgürce tasarımı ön planda olmalıdır.

Pürizmin diğer temsilcisi olan Rohe, pürizmin ilkelerini yapılarında kullanarak formalist, saf rasyonalist ve durağan bir mimari geliştirmiştir.

Görsel 20. Rohe

Görsel 21. Barcelona pavyonu, Rohe, 1929

Corbusier ve Rohe, pürist felsefeyi benimseyerek 20. yüzyılın öncü eserleri olarak bilinen çok sayıda eserler üretmişlerdir. Pürizm, mimarlıkta önemli yaklaşımlardan biri ölmüş, 20. yüzyıl mimarisini önemli bir şekilde etkilemiştir.

2. Modern Mimarinin Ortaya Çıkışı

Romantizm, bahçe mimarlığında yapı özelliği olmayıp, ince bir zevk ve duyuş konusu olmuştur.

Mimarlık realizmin doğuşuna tamamen uzak kalmamış, dönemin gereklerini bağdaştıran özellikleri taş ve tuğla dönemini temelden sarsan beton ve demirin uygulanmasıyla değişim yaşanmıştır.

Demir, 18. yüzyılın sonlarında İngiltere'de mimarlığa uygulanmış, öncelikle fabrika, köprü yapımlarında başlamış, 19. yüzyıl başlarından itibaren de konut yapılarında kullanılmıştır. Mimarlığın gerçek anlamda hayatın gereklerine, dönemin felsefe anlayışına bağlı değişiklikleri İsviçreli bir Fransız olan Pierre Jannerct (Le Corbusier), Amerikalı mimar Frank Lloyd Wright ve Ludwig Mies van der Rohe gerçekleştirmiştir. Modern mimari estetiği Victoria dönemi ya da Gotik Uyanış gibi süslü yapılardan bir kopuşu sergileyerek, süsleme yerine formu vurgulayan bir anlam kazanmıştır.

Modern mimarlığın doğuşunda, formun, işlevi takip etmesi gerekliliği düşüncesi önem kazanmıştır.

Bu düşünce, 1893 Chicago Dünya Fuarı için yapılar tasarlayan mimar Louis Sullivan ile başlamıştır. Scott and Company Binası, Louis Sullivan tarafından çelik strüktürler ile geniş pencerelere sahip önemli bir tasarım olarak planlanmıştır. Pencerelerin arasında kuleyi korumak ve süslemek amacıyla seramik bantlar ve pişmiş toprak ile bronz kaplama demir elemanlar kullanılmıştır.

Görsel 22. Sullivan Scot and Company binası

Avrupa'da I. Dünya Savaşı'ndan sonra De Stijl ve Streamline Modern gibi hareketlerden etkilenecek ortaya çıkan Uluslararası Stil, Bauhaus ile yakın anlayışa sahip olan bir stil olmuştur. Uluslararası Stil, cam, çelik betonarme gibi endüstriyel malzemeleri kullanmış, süslemeleri ortadan tamamen kaldırmıştır.

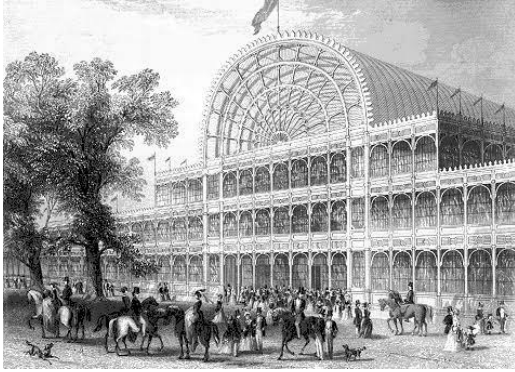
Uluslararası Stil, genellikle doğrusal, asimetrik, düz çatallı ve beyaz olan tasarımlarla modern mimarinin sembolü haline gelmiştir.

“1932'de mimar Philip Johnson ve tarihçi Henry Russell Hitchcock tarafından isimlendirilen hareket, Charles Edouard Jeanneret (veya Le Corbusier) tarafından örneklenmiş, Corbusier'in şu cümlesinde de açıklanmıştır: Ev yaşamak için bir makinedir.” (Hodge, 2022: 42)

Modern mimarlık tasarımları, endüstri devrimi öncesinde mimarlık ve sanatta hâkim olan üslup egemenliğine son verme konusunda gelişen önemli tepkiler olarak ortaya çıkmıştır.

Modern mimarlık, yapı gereksinimlerini, yeni malzemelerin olanaklarından yararlanarak çözmek için çok yönlü mekân yaratma yöntemlerini kullanan bir tasarım anlayışı olmuştur.

Demir, 18. yüzyılın sonlarında özellikle İngiltere'de tatbik edilmeye başlanmıştır. İlk büyük eser ise, 1851'de Praxton'un Londra'da yaptığı Crystal Palace olmuştur.

Görsel 23. Praxton, Crystal Palace

Yapının tüm malzemesi demir ve camdan oluşmuştur. 1890 Paris Sergisi nedeniyle Fransız mühendis Eiffel'in yaptığı, ancak sergi bittikten sonra muhafaza edilen kule, demir ile ilgili önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Modern mimari, yapının işlevine analitik yaklaşım ve rasyonel malzeme uygulamaları ile süslemeden kaçınarak yeni bir anlayış getirmiştir.

20. yüzyılın başında Chicago'da bir grup mimar çalışmalar yapmışlardır. 19. yüzyılın sonlarında kentteki mühendisler ve mimarlar gökdelenleri geliştirmiştir.

Chicago Okulu mimarları, sınırlı dış süslemeler ve geniş camlı pencereler ile çelik konstrüksiyon teknolojilerini ilk kullananlar olmuşlardır. Chicago Okulu gökdelenlerin pek çoğu klasik bir sütuna benzemektedir. En alttaki katlar zeminle bağlantılı, orta katlar şaftla ilişkili, üst katlar ise yapının önemli mekanlarını gösteren kornişlerle çevrelenmiş durumda inşa edilmişlerdir. Genellikle dünyanın ilk gökdeleni olarak bilinen Konut Sigortası Binası, 1884'te Amerikan gökdeleninin babası olarak bilinen William Le Baron Jenney (1832-1907) tarafından tasarlanmıştır.

Görsel 24. William Le Baron Jennes 1884 konut sigortası binası

Chicago kenti önemli ölçüde bataklık bir zemine sahip bir kent olduğu için, mimarlar çok katlı yapıları geleneksel şekilde inşa edememişler, yeni yöntemler ve teknikler geliştirmek durumunda kalmışlardır.

Modern mimari, süslemeyi reddetmiş yeni modern malzemeleri ve minimalizmi benimseyerek 20. yüzyılın başlarından itibaren tüm dünyada etkili olmuştur. Modernizmin etkili olacağını ispatlayan ilk yapılardan biri, 1909'da Peter Behrens'in, cam, çelik ve taş kullanarak tasarladığı Berlin'deki AEG Türbin Fabrikası olmuştur.

Görsel 25. AEG Türbin Fabrikası

Modern mimari, 1920-1930'lu yıllar arasında düz çatılar, geniş pencereler, asimetri, cam, metal beyaz kaplamalar, açık plan iç mekanlarla bilinen Uluslararası Stil ve Bauhaus ile doruğa ulaşmıştır.

Görsel 26. Bauhaus mimarisi

Le Corbusier, 1914 yılında Dom-İno Evleri adındaki betonarmeden tasarlanmış olan prototip yapıların patentini almıştır. 1923 yılında Veirs une Architecture (Bir Mimarlığa Doğru) isimli kitabını yayımlamıştır.

Görsel 27. Dom-ino evleri

Yeni mimarinin önemli noktalarını açıklayan Corbusier, düz bir çatı, şerit pencereler, çatı bahçesi gibi özelliklerin olması gerektiğini vurgulamıştır.

Mimarlığın akla uygun ve yaşamın gereklerine, dönemin felsefe anlayışına ve görüşüne bağlı değişiklikleri Corbusier ve Frank Lloyd Wright gerçekleştirmişlerdir.

Görsel 28. Le Corbusier villa savoye

Görsel 29. Wright, organik mimari

Le Corbusier, fonksiyonalizm prensibinden etkilenerek insan gereksinimlerini karşılayacak büyük yapılar tasarlamış, sade bir temele dayanan bu yapıların her biri kendi başına küçük bir kent olan büyük bloklar yaratmıştır. Bu yapılarda güneş ve ışık önem kazanmıştır.

Lloyd Wright ise, yapıların görevleri ile birlikte çevre şartlarını da göz önünde bulundurarak organik mimarlık adı verilen anlayışın yayılmasında etkili olmuştur.

Organik mimarlık, yapıyı doğaya açılmış olarak gerçekleştirmektedir.

Almanya'da sanat ve zanaatı birleştirme gayreti içinde olan kurumlar arasında en önemlisi 1907 yılında kurulan Deutsche Werkbund olmuştur. Almanya'nın sanayi alanındaki üstünlüğünü uluslararası alanda yeni bir üslupla tanıtmayı hedeflemiştir.

Deutsche Werkbund, mimarlık alanında da kendine özgü eserler ortaya koymuştur. En belirgin mimari özelliklerinden biri Peter Behrens'in tasarlamış olduğu AEG Tribün Fabrikasıdır.

Walter Gropius, 1919'da Weimar'daki uygulamalı Güzel Sanatlar Okulu ile Akademinin birleştirilmesi ile ortaya çıkan "Staatliches Bauhaus in Weimar" isimli okulun yöneticiliğini yaparak bir manifesto ile yeni eğitimin esaslarını belirlemiştir. Manifesto şu ifadelerle yer vermiştir:

"Hep birlikte yeni mimariyi ressam, heykeltıraş ve mimarın bir ve aynı kişi olacağı ve milyonlarca işçinin ellerinde yeni bir imanın simgesi olarak bir gün gökyüzüne doğru yükselecek geleceğin mimarisini tasarlayalım ve gerçekleştirelim". (Erden 2016 256)

Bauhaus Okulu, 1919'da Walter Gropius tarafından kurulmuş, sanat, endüstriyel üretim, tasarım yöntemlerinde son derece etkili olmuş, Alman tasarım okuludur. Bauhaus mimari resim, seramik, tipografi, mobilya ve tekstil tasarımı gibi çeşitli sanat alanlarında etkili olmuştur. 1919'dan 1925 yılına kadar Weimar'da Walter Gropius tarafından yönetilmiştir.

Görsel 30. Walter Gropius

Görsel 31. Walter Gropius

Walter Gropius, sanayi ile zanaati birleştirmeyi, üretim ve tasarım yöntemlerinde yenilikler yapmayı hedeflemiştir. Modern mimarlık yaklaşımında beton, cam ve çelik gibi malzemelerin görsel ve dirençlilik gibi özelliklerinden faydalanmıştır. Bu düşünceleri Weimar'daki Bauhaus destekçilerinin fazla radikal görmeleri üzerine Gropius 1924-25 yılında okulu Dessau'ya taşımış, soluk beton duvarları ve geniş pencereleri olan yeni bir merkez bina yaratmıştır. Bauhaus 'un önemli tasarımları burada üretilmiştir. Bauhaus'un Dessau'daki binası 20. yüzyılın en önemli yapılarından biri olmuştur. Yapı, bir dizi blok şeklinde tasarlanarak her bir bloğun ayrı görevleri oluşturulmuştur. (Kütüphane, derslikler, stüdyolar, atölyeler gibi).

Görsel 32. Dessau Bauhaus

1930 yılında Ludwig Mies van der Rohe, okulun başına getirilmiş, 1932 yılında Berlin'e taşındıktan sonra 1933 yılında Bauhaus Okulu Nazi rejimi tarafından kapatılmıştır. Bauhaus mimarisi ile işlevi, kullanışlılığı olan abartısız, temiz çizgilere sahip, dekorasyonun gereksizliğinin vurgulandığı yeni bir mimari yaratılmıştır.

Pek çok Bauhaus binasında geniş metal çerçeveli pencereler, düz ve geometrik çatılar, en aza indirgenmiş renk düzeni göze çarpmaktadır. Yapılar genellikle betonarmeden inşa edilmiştir. Gropius, Berlin'in dışında Siemens işçi evleri gibi konut projelerini hayata geçirmiştir. Bu konutlar, ışık ve hava alması açısından 19. yüzyılın konutlarına göre çok daha fazla olanaklara sahip olmuşlardır.

Hannes Meyer, Ludwig van der Rohe ve Gropius, modern mimarlığı Bauhaus aracılığıyla tanıtmak için çaba harcamışlar, ev dekorasyon ürünlerine kadar her nesnenin tasarlanması konusunda eğitimler vermişlerdir. Hitler, Alman sanat anlayışını geleneksel klasiizm yönüyle ifade etmiş ve modern tasarıma karşı çıkmıştır. Dolayısıyla Naziler 1933'te okulu kapatmışlardır. Bauhaus kadrosundaki sanatçıların çoğu ABD'ye göç etmiş, tasarım anlayışlarını orada devam ettirmişlerdir.

Lazlo Moholy - Nagy, Chicago 'da yeni Bauhaus okulunun kurulmasında öncülük etmiştir.

Çelik, cam binalardan modernist eşyalara kadar Bauhaus'un ürünleri günümüzde Batı dünyasında tanınmaktadır. Mekân sorununun önem kazanması, gerekliliğin ön planda olması, yeni malzeme olanakları, mimaride dikkat çekmiş, böylece gereksizden arınma, pürizm, özellik kazanmıştır.

"Mies van der Rohe, "kendi kendine form"un olmayacağını, itibari bir formun çalışmanın amacı yapılmadığını; ayrıca form ile güzelin mimarinin amacını teşkil edemediğini, güzelin ancak gerçeğin parıltısı olduğunu, formun fonksiyona uyması gerektiğinin kabul edildiğini açıklar. Böylece çağın akılcılığının mimaride de yansımış olduğu anlaşılır." (Turani, 2013: 653)

Gropius ise, endüstrinin ayırtmış olduğu sanat ve zanaatların tekrar birlikteliğini ve topluma yeni değerler sistemi ile inşa edilmesini hedeflemiştir. Bauhaus Okulu eğitiminde tekniğin ve sanatın önemi vurgulanmıştır.

“Gropius’un sanat, zanaatın yüceltilmesidir” sözü, bu yaklaşımı en iyi vurgulayan ifadedir” (Artun,Çavuşoğlu, 2020:173)

İsviçreli Mimar Max Bill, 1950'lerde Bauhaus anlayışını Ulm'deki tasarım okuluna taşımıştır. 1960'lı yıllardan itibaren pratik ve teorik disiplinlerin eğitim alanında yer aldığı ve otonom proje grupları vasıtasıyla endüstri projelerinin uygulanmış olduğu görülmüştür. Bu dönemde Alman endüstrisi Ulm'nin rasyonel tasarım uygulamalarını keşfetmiş, değerlendirme olanağı bulmuştur.

Kodak Almanya, WRCO, Siemens Lufthansa, Willhahn firmalarıyla projeler gerçekleştirilmiştir. Braun firması, Ulm okulunun tasarım konsepti ile en fazla özdeşleşmiş firma olmuştur.

20. yüzyılın önemli mimari tasarımlarından biri olan Barcelona Pavyonu, 1929 yılında Mies tarafından Barcelona'da Uluslararası Fuar için tasarlanmıştır.

Seagram Binası, (1954-1958) 1950'lerin sonu ve daha sonraki yıllarda New York mimarisinde etkili olmuş bir yapıdır. Günümüze göre avangart bir yapı olan otuz sekiz katlı bina, bronz kaplama sütunlar üzerinde oturtulmuş bulunmaktadır. Seagram Binası, Batı dünyasında çok katlı mimarinin öncülüğünü yapmıştır.

Görsel 33. Seagram

İngiliz Mimar Sör Norman Forster, Hong Kong'da 1986 yılında tasarladığı yüzseksen metre yüksekliğindeki HSBC Merkez binasını ve Berlin parlamento binasının cam kubbesini inşa etmiştir.

Görsel 34. Berlin parlamento binası

Görsel 35. HSBC binası

Irak asıl Zaha M. Hadid, 1989- 1990 yıllarında Sappovo'daki Moonsoon Bar'ı ve Kanadalı Frank O Gehry de 1991- 97 yılları arasında Bilbao'daki Guggenheim Müzesi'nin tasarımlarını yapmışlardır.

Görsel 36. Zaha Hadid

Görsel 37. Zaha Hadid

Görsel 38. Frank O Gehry, Bilbao Guggenheim

Görsel 39. Frank O Gehry

Görsel 40. Frank O Gehry

Alman-Amerikalı Helmut Jahn, Berlin'de Postdamer Meydanı'nı tasarlamış olan mimarlar ekibinin sanatçısıdır.

Görsel 41. Potsdamer Meydanı, Berlin

SONUÇ

19. yüzyılda sembolizmden, imgeler den, bilinç dışından etkilenen modern dönem sanatçıları, bireyin farkındalıklarını öne çıkarmak için çabalamışlardır. 19. yüzyılın mimari tasarımları, geçmiş yüzyılların potasında oluşmuştur. 19. yüzyıl endüstri ve teknoloji alanındaki önemli hamleler, gelişmeler, eski dönemlerin fikirlerinden, eski zevk ve stil problemlerinden bağımsız olarak gelişme göstermiştir.

19. yüzyılın ortalarından itibaren düzenli ve rasyonel bir fonksiyonellik ve süslemeden arınmanın açık olarak önem kazanmış olduğu görülmüştür. Bu nedenle mimariyi kökünden değiştirip yeni alanların unsurlarını açan dönemler başlamıştır. Bu unsurların başında beton, cam ve demir malzemelerle birlikte yapılara yepyeni olanaklar getirilmiştir. Yeni oluşan yapı tarzı, benimsenen teknolojinin olanaklarına bağlı olarak geleceğin mimarisinin formlarına imkanlar sunmuştur.

Yüzyılın başında mimarlıkla mühendislik, birbirini tamamlayan alanlar haline gelmiştir. William Morris ‘in “Red House”u (Kırmızı Ev), İngiliz mimarisinin yenilenmesinde örnek teşkil etmiştir. 20. yüzyılın başlarında Gropius, Ludwig Mies van der Rohe, Le Corbusier ve Doesburg’un yapmış olduğu çalışmalar önem kazanmıştır.

Alman asıllı ABD’li mimar Dankmar Adler, “biçim işlevi izler” ilkesini savunmuş, bu yöntemi daha sonra Louis Sullivan uygulamıştır.

Biçimin işlevi izlemesi ve abartılan süslemeler ile nesnelerin gizlenmemesi gerektiği ilkesi, 1908’de Viyanalı mimar Adolf Loos’un “Süsleme ve Suç” isimli makalesinde ifade edilmiştir.

“Biçim işlevi izler” ve “Süsleme ve Suç”, genellikle radikal uygulamalar olarak anlaşılmış sloganlar haline gelmişlerdir.

Geniş bir takipçi kitlesi, aynı zamanda mutlak karşıtlara sahip olan iki prensip, son yüzyılın mimarisi üzerinde önemli etkiler yaratmıştır.

KAYNAKÇA

- Hodge, S. (2022). Mimarlığın Kısa Öyküsü, Çev. Ahmet Turan Köksal, Zeynep Berru Köksal, Teas Yayıncılık, İstanbul
- Wilkinson, P. (2022). Elli Mimarlık Fikri, Çev. Volkan Atmaca, Domingo Yayınları, İstanbul
- Artun, A, Çavuşoğlu E. (2020). Bauhaus Modernleşmenin Tasarımı, İletişim Yayınları, İstanbul
- Bridge, N. (2021). Mimarlık, Çev. Funda Sezer, Say Yayınları, İstanbul
- Partsch, S. (2024). Modern Sanat, Çev. Özlem Özlen Şimşek, Say Yayınları, İstanbul
- Güvenli, Z. (2012). Sanat Tarihi, Varlık Yayınları, İstanbul
- Barret, T. (2022). Sanat Üretimi, Çev. Ebru Berrin Alpay, Hayalperest Yayınları, İstanbul
- Erden, O, E. (2016). Modern Sanatın Kısa Tarihi, Hayalperest Yayınları, İstanbul
- Butler, C. (2010). Modernizm, Çev. Nursu Örgü, Dost Kitabevi
- Turani, A. (2013). Dünya Sanat Tarihi, Remzi Kitabevi, İstanbul